

Hodnocení životních a sociálních podmínek v ČR

NEJLÉPE JE HODNOCENA DOSTUPNOST VZDĚLÁNÍ A ZDRAVOTNÍ PÉČE, NEJHŮŘE MOŽNOST ZALOŽIT RODINU A ZÍSKAT BYT. PODLE 46 % JE SOCIÁLNÍ POLITIKA VLÁDY NEDOSTATEČNÁ, PODLE 41 % PŘIMĚŘENÁ. PŘEVLÁDÁ MÍNĚNÍ, ŽE NEJLEPŠÍ PODMÍNKY VYTVÁŘÍ STÁT ÚŘEDNÍKŮM A PODNIKATELŮM, NEHORŠÍ MLADÝM RODINÁM A DĚLNÍKŮM.

Tato tisková informace čerpá ze dvou šetření Centra pro výzkum veřejného mínění SoÚ AV ČR "Naše společnost 2002". Z únorového, provedeného ve dnech 25. 2. - 4.3. 2002 na souboru 1083 osob, reprezentujících obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let, a z březnového, provedeného ve dnech 25.3. - 2.4.2002 na souboru 1072 respondentů ve věku od 15 let.

V únorovém šetření zjišťovalo CVVM SoÚ AV ČR mínění o některých sociálních podmínkách u nás¹. Z nich většina dotázaných hodnotila dobře přístup ke vzdělání (71 %) a ke zdravotní péči (66 %). Ostatní zkoumané oblasti, jako jsou pracovní příležitosti, zabezpečení ve stáří, životní podmínky zdravotně postižených, možnosti k založení rodiny a možnost získání bytu ale hodnotili velmi kriticky (viz tabulka 1) - nejvíce přitom poslední dvě jmenované.

Tabulka 1: **Hodnocení některých oblastí sociální politiky (v %)**

Hodnotí	velmi dobře	spíše dobře	spíše špatně	velmi špatně	neví
Možnost přístupu ke vzdělání	11	60	19	3	7
Přístup ke zdravotní péči	8	58	26	5	3
Možnost pracovat, být zaměstnán	1	26	50	20	3
Zabezpečení ve stáří	1	21	45	23	10
Životní podmínky zdravotně postižených	1	19	40	23	17
Finanční možnosti k založení rodiny	0	10	52	35	3
Možnost získat byt	0	7	41	49	3

V názoru na sledované sociální podmínky je veřejnost poměrně jednotná - jednotlivé sociálně demografické skupiny respondentů se totiž ve svých hodnocení podstatně neliší. Nicméně poněkud příznivěji situaci vnímají nejmladší respondenti (do 19 let), vysokoškolsky vzdělaní občané a celkově lidé s dobrou životní úrovní. Naopak větší nespokojenost dávají najevo lidé v důchodovém věku a s nejnižšími stupni vzdělání. Z hlediska politických preferencí respondentů se ke spokojenějším řadí stoupenci ODS, následováni stoupenci ČSSD. V kritice vystupují příznivci KSČM. Mezi těmito dvěma skupinami nacházíme příznivce Koalice a ty, kteří by volili KDU-ČSL.

Uvedená škála otázek je respondentům pokládána pravidelně od roku 1995. Srovnání výsledků zachycuje tabulka 2:

¹ Otázka: "Jak byste hodnotil situaci v ČR, pokud jde o získání bytu, možnost pracovat..." viz tabulka 1.

Tabulka 2: Podíl kladného a záporného hodnocení jednotlivých oblastí sociální politiky v letech 1995 - 2002 (v %)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Přístup ke vzdělání	63/26	65/26	65/25	66/25	62/28	67/22	65/26	71/22
Přístup ke zdravotní péči	58/40	61/36	44/53	57/39	51/44	59/36	58/37	66/31
Pracovat, být zaměstnán	58/37	61/34	53/41	30/53	15/82	12/84	24/72	27/70
Živ. podmínky zdrav. postižených	17/62	22/54	22/55	19/54	19/58	19/57	21/58	20/63
Zabezpečení ve stáří	24/66	29/62	24/63	20/72	14/74	16/73	14/77	22/68
Finanční podmínky k založení rodiny	11/86	10/86	8/89	6/91	6/90	7/88	6/91	10/87
Získat byt	4/93	4/90	4/93	4/92	4/92	5/90	4/92	7/90

Podíl kladných/záporných hodnocení, náhodná statistická chyba : + - 3 %.

Možnosti přístupu ke vzdělání veřejnost posuzovala po celé sledované období poměrně stabilně; spokojenost se pohybovala kolem dvou třetin. Nyní jsme ale oproti loňsku zaregistrovali určitý pozitivní pohyb (o 6 procentních bodů).

Přístup ke zdravotní péči je vedle toho hodnocen proměnlivěji. Nejlépe byl oceňován v r. 1996 a nejhůře v r. 1997, kdy se připravovala reorganizace zdravotnických zařízení spojená s jejich redukcí. Také zde se dnes mínění veřejnosti zlepšilo - o 8 procentních bodů.

V pohledu na *pracovní možnosti* došlo k velkému nárůstu nespokojenosti v letech 1997 – 1999, odrážejícímu tehdejší výraznější vzestup nezaměstnanosti. Teprve poslední dvě šetření jsou ve znamení podstatnějšího obrátu k lepšímu (oproti roku 2000 o 12, resp. o 15 proc. bodů); podíl spokojených však zdaleka nedosahuje úrovně registrované před rokem 1997.

Situace zdravotně postižených a zabezpečení ve stáří je vnímáno velmi podobně. Názory na zabezpečení důchodců se ale více mění: v letech 1997- 2001 došlo k poklesu spokojenosti, který znamenal, že podmínky starých lidí byly hodnoceny hůře než situace zdravotně postižených. Nicméně od loňska se názory na jejich situaci zlepšily (o 8 proc. bodů) a srovnaly se tak s míněním o zabezpečení zdravotně postižených občanů. Situace obou skupin obyvatel je nicméně stále vnímána jako velmi nepříznivá.

Konečně stabilně vysoce kriticky hodnotí veřejnost *možnost získat byt i finanční možnosti k založení rodiny*. Pozitivní posuny, k nimž oproti loňsku došlo, se pohybují na hranici statistické chyby nebo ji jen nepatrně překračují.

V březnovém výzkumu jsme zjišťovali názory na sociální podmínky konkrétních skupin obyvatel a na to, jaké zázemí jim vytváří stát² (viz tabulka 3 a 4).

Tabulka 3: Hodnocení životních podmínek některých skupin občanů (v %)

	dobré	spíše dobré	ani dobré, ani špatné	spíše špatné	špatné	neví
Úředníků	40	38	15	2	0	5
Podnikatelů	39	35	15	2	1	8
Živnostníků	12	34	34	9	1	10
Romů	15	23	24	15	7	16
Studentů	7	23	33	24	4	9
Důchodců	5	16	34	31	11	3
Dělníků	2	15	41	32	7	3
Nezaměstnaných	4	8	21	34	26	7
Mladých rodin s dětmi	1	4	22	49	19	5

² Otázky: "Jaké jsou podle Vašeho názoru životní podmínky těchto skupin? A jaké podmínky jim vytváří stát?"

Jednoznačně nejlépe spatřují dotázaní životní podmínky úředníků a podnikatelů (78 %, resp. 74 % - součet odpovědí „dobré“ a „velmi dobré“). S odstupem za nimi situují živnostníky (46 %). Jako dobré se jim jeví dále i životní podmínky romské populace (38 %), které ale asi pětina jiných (22 %) považuje za nepříznivé. V názoru na studenty se dotázaní více rozcházejí: asi třetina (30 %) má jejich situaci za dobrou, 28 % za špatnou a podle zbývajících třetiny není ani dobrá, ani špatná. Životní podmínky důchodců a dělníků jsou hodnoceny podobně: menší část (21 %, resp. 17 %) je spatřuje příznivě a asi dvě pětiny nepříznivě. Poměry důchodců jsou však přece jen vnímány o něco hůře, když je 11 % respondentů označuje za velmi nepříznivé. Nejhorší postavení mají v naší společnosti dle názoru respondentů nezaměstnaní a mladé rodiny, jejichž situaci považuje za nepříznivou 60 %, resp. 68 % dotázaných.

Mínění o tom, jaké podmínky vytváří sledovaným skupinám stát, je poněkud odlišné (viz tabulka 4). Podle dotázaných vychází stát sice vstříc nejvíce úředníkům (78 %) a podnikatelům (74 %) - tedy skupinám, jimž se daří nejlépe - ale také hodně Romům (52 %). Teprve za nimi jsou řazeni živnostníci (29 %). Z výsledků dále vyplývá, že nejvíce dle dotázaných absentuje péče státu o mladé rodiny s dětmi (6 % příznivého, 63 % kritického vyjádření) a o dělníky (13 % příznivého, 40 % kritického vyjádření). K opomíjeným skupinám jsou řazeni i nezaměstnaní a důchodci (pětina příznivého, dvě pětiny kritického vyjádření).

Tabulka 4: **Jaké podmínky vytváří stát některým skupinám občanů (v %)**

	dobré	spíše dobré	ani dobré, ani špatné	spíše špatné	špatné	neví
Úředníkům	44	34	13	2	1	6
Podnikatelům	23	29	25	10	2	11
Romům	24	28	22	7	4	15
Živnostníkům	9	20	34	21	4	12
Studentům	6	21	34	23	6	10
Nezaměstnaným	6	16	29	25	16	8
Důchodcům	5	16	35	28	12	4
Dělníkům	2	11	42	31	9	5
Mladým rodinám s dětmi	1	5	26	41	22	5

Porovnáním názorů respondentů na životní podmínky určitých sociálních skupin s představou o tom, jaké podmínky jim stát vytváří, byly zjištěny některé zajímavé výsledky. Víceméně ve shodě jsou tato dvě hodnocení pokud jde o úředníky, důchodce, nezaměstnané, mladé rodiny s dětmi a studenty: podíl respondentů, podle nichž jsou tyto skupiny na tom dobře, se kryje s podílem těch, kteří míní, že jim stát také dobré podmínky poskytuje. V případě podnikatelů a živnostníků je ale patrné, že jejich dobrá situace zcela s péčí státu spojována není. Ta je hodnocena méně příznivě, než to, jak se jim vede. Opačný jev pozorujeme u romských občanů, kde je péče státu oceňována lépe, než jejich životní podmínky - tuto tendenci pozorujeme v mírnější podobě i v pohledu na dělníky.

Při hodnocení podmínek jednotlivých skupin se projevuje tendence kritičtějších názorů respondentů – jejich příslušníků. Tak například studenti hodnotí obecně životní podmínky studentů hůře, důchodci jsou kritičtější v názoru na podmínky důchodců apod. Kromě toho tito respondenti posuzují lépe některé jiné skupiny - např. zaměstnanci v duševních profesích a podnikatelé dělníky, důchodci úředníky, atd. Nicméně jejich názory se od průměrného mínění zásadně neliší.

V představách o tom, jaké podmínky stát sledovaným skupinám vytváří, se značnou měrou promítají stranické preference dotázaných. Obecně kritičtější část tvoří stoupenci KSČM, za nimi se řadí stoupenci ČSSD - oba tábory vidí jako nadprůměrné pouze podmínky, vytvářené živnostníkům a podnikatelům. Naopak péči právě o tyto skupiny kritizují jako nedostatečnou stoupenci ODS, hodnotící zájem státu v ostatních směrech jako dobrý.

Když měli dotázaní posoudit přiměřenost sociální politiky vlády³ (viz tabulka 5), část (46 %) ji považovala za nedostatečnou, část za přiměřenou (41 %). Názor, že ohledy současné vlády na sociální situaci občanů jsou přehnané, je zastoupen pouze minimálně (5 %). Oproti roku 2000 pokleslo mínění o nepostačující míře sociální péče a zesílilo přesvědčení, že je přiměřená. O nedostatečnosti častěji vypovídají ženy, lidé starší 60 let, důchodci, nezaměstnaní, zaměstnanci v dělnických profesích, respondenti se špatnou životní úrovní a stoupenci KSČM. Za přiměřenou ji obvykle považují podnikatelé a duševně pracující zaměstnanci. Jako přemrštěná se častěji jeví absolventům vysokých škol, lidem s velmi dobrou životní úrovní a příznivcům ODS.

Tabulka 5: **Jak vláda přihlíží k sociální situaci občanů** (v %)

	XI/2000	III/2002
nedostatečně	53	46
přiměřeně	33	41
až příliš	6	5
neví	8	8

Zbývající část otázek se věnovala názorům na řešení situace skupin, jejichž životní podmínky byly ve výzkumu označeny za velmi nepříznivé - na situaci rodin s dětmi a nezaměstnaných. Všichni respondenti měli nejprve z nabídky deseti opatření zvolit tři, která považovali za nejvhodnější způsob pomoci rodinám s dětmi⁴ - viz tabulka 6.

Tabulka 6: **Doporučovaná opatření ke zlepšení podmínek rodin s dětmi** (v %)

Uvedlo % respondentů:	na 1. místě	na 2. místě	na 3. místě	celkem
Výše rodičovského příspěvku, který matka nebo otec dostává v době, kdy zůstává doma s malým dítětem, kojencem	29	16	12	57
Dostupnost odpovídajícího bydlení	17	13	13	43
Daňové úlevy pro rodiny s dětmi	15	16	17	48
Přídavky na děti	12	21	12	45
Opatření proti nezaměstnanosti	10	11	12	33
Délka rodičovské dovolené	10	5	7	22
Dostupnost předškolních zařízení -jesle, školky	3	7	6	16
Snížení nákladů na vzdělání dětí	2	6	11	19
Vhodná úprava pracovní doby	1	5	6	12
Dostupnost a nižší cena antikoncepce	-	-	1	1

Za prvořadou nejúčinnější formu pomoci rodinám s dětmi dotázaní označili (vyšší) rodičovský příspěvek (29 %). Toto opatření akcentovali sami respondenti s nezaopatřenými dětmi a ženy. Když měli dotázaní označit druhé nejdůležitější opatření, zvolili nejčastěji přídavky na děti (21 %). Třetím nejčastěji doporučeným způsobem se staly daňové úlevy pro rodiny s dětmi (17 %). Tato tři opatření figurovala i na prvních místech podle celkové četnosti odpovědí - tedy bez ohledu na uváděné

³ Otázka: "Domníváte se, že vláda přihlíží k sociální situaci občanů nedostatečně, přiměřeně nebo příliš mnoho?" V listopadu 2000 zněla formulace: "Řekl byste, že současná česká vláda vzhledem k ekonomickým možnostem přihlíží ve své politice k sociální situaci občanů přiměřeně, nedostatečně nebo až příliš?"

⁴ Otázka: "Která tři z následujících opatření ke zlepšení života rodin s dětmi by podle Vašeho názoru měla být nejvyšší prioritou vlády?"

pořadí. Rodičovský příspěvek tak doporučilo celkem 57 %, daňové úlevy 48 % a přídavky na děti získaly podporu 45 % dotázaných. K hojně uváděným návrhům patřila ale i lepší dostupnost odpovídajícího bydlení (43 %). Ostatní návrhy se setkaly již s menším ohlasem.

Jaké kroky by respondenti doporučovali ke zlepšení situace nezaměstnaných, ověřoval poslední blok otázek. Předcházela jim otázka zjišťující názor na výši nezaměstnanosti v našem státě⁵ - viz tabulka 7. Převážné části respondentů (55 %) se jeví jako příliš vysoká; poměrně často (34 %) ale byla označována za přiměřenou. Příliš nízká se jevila jen zanedbatelné části dotázaných (2 %).

Tabulka 7: **Hodnocení úrovně nezaměstnanosti v ČR (v %)**

Příliš nízká	Přiměřená	Příliš vysoká	Neví
2	34	55	9

Následně se všichni dotázaní vyslovovali ke každému z pěti předložených kroků ke zmírnění nezaměstnanosti – viz tabulka 8⁶. Všechna z nich byla poměrně široce akceptována, přesvědčivě nejširší podporu ale získalo vytváření nových pracovních míst v soukromé sféře (83 %). Za vhodné se dále (78 %) považuje, aby ženy co nejdéle pečovaly o děti, s náležitým zajištěním od státu. Většina dotázaných je nakloněna i pro redukci zaměstnávání důchodců. Relativně s nejnižším ohlasem se setkal návrh dotovat podniky, aby se zabránilo propouštění jejich pracovníků (42 %).

Tabulka 8: **Názory na opatření pro omezení nezaměstnanosti (v %)**

	zcela souhlasí	souhlasí	ani souhlas, ani nesouhlas	nesouhlasí	zcela ne - souhlasí	neví
Vláda by měla dotovat některé podniky, aby nemuseli být propouštěni jejich pracovníci	11	31	26	19	6	7
Ženy s malými dětmi by měly zůstat doma, se státní podporou	34	44	14	5	1	2
Důchodci by měli být zaměstnáváni co nejméně, aby byla pracovní místa pro jiné	29	30	23	13	2	3
Jestliže někdo nestojí o rekvalifikaci, neměl by brát podporu v nezaměstnanosti	31	33	19	9	1	7
Vláda by měla podporovat vytváření nových pracovních míst u soukromých firem	38	45	9	2	1	5

Kromě vyššího nesouhlasu s odepřením podpory v nezaměstnanosti pro ty, kteří se nechtějí rekvalifikovat, získaly všechny návrhy vysoký ohlas mezi samotnými nezaměstnanými respondenty. Podnikatelé a živnostníci naopak více souhlasili právě s odnímáním podpory v těchto případech a vyslovili se pro vytváření míst v soukromém sektoru. Z hlediska stranických preferencí jsou pro dotace firmám ohroženým propouštěním stoupenci KSČM. Spolu se stoupenci KDU-ČSL mají častěji za vhodné, aby bylo postaráno o ženy s malými dětmi, které by tak nemusely nastupovat do zaměstnání. Konečně příznivci ODS preferují jako nástroj ke snížení nezaměstnanosti odnímání podpory nezaměstnaným neochotným podstoupit rekvalifikaci.

Informace z výzkumu Naše společnost 2002 02-02, ot. EU.16; 02-03, ot. EV.4, EV.5, EU.24a, EU.24b, ES.1-2, Kód tiskové informace ES20419 Zpracovala Miluše Rezková Vydáno dne 19. dubna 2002

⁵ Otázka: "Považujete současnou úroveň nezaměstnanosti v ČR za příliš nízkou, přiměřenou, příliš vysokou?"

⁶ Otázka: "Řekněte prosím, zda souhlasíte s následujícími výroky: Vláda by měla dotovat..." viz tabulka 8.

